

การใช้คำเรียกขานของพระสงฆ์และฆราวาสในเขต อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

The Use of Address Terms by Monks and Laymen in Amphoe Warinchamrab, Ubon Ratchathani Province

บันเทิง บุตรเทศ *

bantoeng@windowlive.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการใช้คำเรียกขานของพระสงฆ์ในเขตอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้จากบทสนทนาพร้อมกับการสัมภาษณ์การใช้คำเรียกขานจากพระสงฆ์ 30 รูปและฆราวาส 30 คน คำเรียกขานจำแนกตามการศึกษาได้ 3 ด้าน คือ ส่วนประกอบของคำเรียกขาน รูปแบบของคำเรียกขานและปัจจัยทางสังคมที่สัมพันธ์กับการใช้คำเรียกขาน ผลการศึกษาพบว่า ส่วนประกอบของคำเรียกขานนั้นจำแนกได้ 2 ประเภท คือ ส่วนประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ และส่วนประกอบคำเรียกขานของฆราวาส ทั้งนี้ส่วนประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ยังจำแนกได้อีก 2 ประเภท คือ ส่วนประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้เรียกฆราวาสและส่วนประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้เรียกพระสงฆ์ด้วยกัน ส่วนรูปแบบคำเรียกขาน จำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่รูปแบบคำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้เรียกฆราวาส รูปแบบคำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้เรียกพระสงฆ์ด้วยกัน และรูปแบบคำเรียกขานของฆราวาสใช้เรียกพระสงฆ์ ปัจจัยทางสังคมที่สัมพันธ์กับการใช้คำเรียกขาน พบว่า เพศ อายุ สถานภาพ มีผลต่อการใช้คำเรียกขานของพระสงฆ์ในเขตอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

คำสำคัญ: คำเรียกขาน, พระสงฆ์

Abstract

This study investigates the use of address terms of monks in Amphoe Warinchamrab, Ubon Ratchathani Province.

The data on which the analysis is based were taken from conversations and questionnaires on the use of address terms which were used with a population of 30 monks and 30 laymen. This study shows that there are 3 main address terms used, namely, the parts and the forms of address terms and the relationship between social factors and usage of address terms. The results of study also show that there are 2 parts to address terms - the monk parts which have 2 minor parts and the layman parts of address terms. Furthermore, there are 3 forms of address, those which monks use to address each other, those which monks use to address laymen and forms of address which laymen use to address monks. The address terms used according to the social factors between the speakers, that is, the address terms used by monks in Warinchamrab, Ubon Ratchathani Province, varies according to sex, age and social role.

Keywords: address term, monks

* นักศึกษาหลักสูตรภาษาไทยและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

1. บทนำ

การติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่จะใช้ภาษาพูดในการสื่อสาร ทั้งนี้การสื่อสารต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งผู้พูด ผู้ฟัง ตลอดจนผู้ที่ถูกกล่าวถึงด้วย เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคลมีผลต่อการใช้ภาษาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มนุษย์ไม่สามารถใช้ภาษาอย่างเดียวกันทุกสถานการณ์ได้ ผู้ใช้ภาษาต้องปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสมตามสถานการณ์หรือสถานภาพของบุคคลในสังคม การใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายมีกลุ่มคำที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างตามบทบาทหรือสถานภาพทางสังคม และเป็นกลุ่มคำที่จำเป็นต้องใช้ตลอดเวลา ก่อนจะเริ่มสนทนาหรือระหว่างสนทนา นั่นคือ กลุ่มคำเรียกขาน ม.ร.ว. กัลยา ดิงศรัทธี และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531:1) กล่าวไว้ว่าคำเรียกขานคือคำหรือวลีที่ผู้พูดใช้เพื่อร้องเรียกผู้ฟังก่อนที่ตนจะพูดเรื่องต่างๆ ด้วย เป็นคำที่แสดงระดับทางสังคมของผู้ฟังตามที่ผู้พูดมองเมื่อเปรียบเทียบกับตน ซึ่งรูปแบบคำเรียกขานที่ใช้มีมาก โดยขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของผู้พูดกับผู้ฟังและลักษณะทางสังคมของกลุ่มนั้นๆ กลุ่มของพระสงฆ์ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีรูปแบบของการใช้คำเรียกขานแตกต่างจากกลุ่มสังคมอื่นโดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลายาวนานและมีการใช้ภาษาถิ่นในการติดต่อสื่อสารกัน กอปรกับกลุ่มพระสงฆ์เป็นบุคคลกลุ่มใหญ่และมีสถานภาพสูงในสังคม จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เพื่อจะได้ทราบและเข้าใจถึงรูปแบบและปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการใช้คำเรียกขานของพระสงฆ์ อันเป็นแนวทางนำไปสู่การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส

2. การศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกขาน

ม.ร.ว. กัลยา ดิงศรัทธี และ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531) ศึกษาเรื่องการใช้คำเรียกขานในภาษาไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ผลการศึกษาพบว่า คำเรียกขานในสมัยรัตนโกสินทร์ ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนที่ต้องมีตามด้วยส่วนที่มีหรือไม่มีก็ได้ ส่วนหลังได้แก่ คำลงท้าย เช่น คะ ครับ ส่วนที่ต้องมีประกอบด้วยส่วนต่างๆ เพียงส่วนเดียว หรือหลายส่วนประกอบกันเรียงตามลำดับดังนี้ คำนำหน้า คำเรียกญาติ ยศ อาชีพ/ตำแหน่ง ชื่อ และวลีแสดงความรู้สึก

คำเรียกขานจะใช้แตกต่างกันไปตามบทบาทของผู้พูดที่สัมพันธ์กับผู้ฟัง แบ่งเป็นความสัมพันธ์แบบไม่สมมูล ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างญาติ ผู้ใหญ่กับญาติผู้น้อย ครูกับศิษย์ สามีกับภรรยา ผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์แบบสมมูล ได้แก่ เพื่อน คู่รัก คนรู้จักและคนไม่รู้จัก ความสัมพันธ์แบบเป็นกลาง ได้แก่ ผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ

การใช้คำเรียกขานจะแปรไปตามบทบาทของผู้ฟังและผู้พูด รูปแบบคำเรียกขานที่ใช้มี 3 รูปแบบ ได้แก่ คำนำหน้า คำนำหน้า + ชื่อ และชื่อ

ดรุณี ประกอบแสง (2542) ได้กล่าวถึงการ ใช้คำเรียกขานในอำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานีว่า คำเรียกขานมี 2 ประเภท คือ คำเรียกขานที่ผู้พูดใช้เรียกผู้ฟัง และคำเรียกขานที่ผู้พูดใช้เรียกผู้กล่าวถึง จำแนกตามภาษาที่ปรากฏในอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ ภาษาไทยกลาง ปรากฏคำเรียกขานประเภท ชื่อ คำเรียกญาติ ยศ อาชีพ ตำแหน่ง สรรพนาม วลีแสดงความรู้สึก และ คำลงท้าย ภาษาไทยอีสานปรากฏคำเรียกขานประเภท ชื่อ คำเรียกญาติ คำนำหน้า และสรรพนาม ภาษา

เวียดนามปรากฏคำเรียกขานประเภท คำเรียกญาติ ภาษาจีนปรากฏคำเรียกขานประเภท คำเรียกญาติ และคำสรรพนาม

งานวิจัยที่ศึกษาคำเรียกขานของพระสงฆ์ โดยตรง ได้แก่ งานวิจัยของพระมหาณัฐพล โพไพ (2545) เรื่องศึกษาคำเรียกขานในพระพุทธศาสนา กรณีจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งสามารถจำแนกลักษณะ คำเรียกขานเป็น 3 ลักษณะ คือ นักบวชเรียกขาน นักบวช นักบวชเรียกขานฆราวาส และฆราวาส เรียกขานนักบวช คำเรียกขานทั้ง 3 ลักษณะ มีการใช้คำเรียกขานนักบวชและฆราวาสทั่วไป เรียกขาน นักบวชและฆราวาสที่มียศ/ราชทินนาม/ตำแหน่ง/ อาชีพ และเรียกขานนักบวชและฆราวาสตามความสัมพันธ์

คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบตั้งแต่ 1-5 ส่วน ปรากฏมีส่วนประกอบเป็นคำนามหรือสรรพนาม หรือคำวิเศษณ์ที่มีส่วนประกอบด้วยหน่วยคำหลัก หน่วยคำขยาย หน่วยคำอิสระร่วมกันเป็นคำเรียกขาน นอกจากนั้นคำเรียกขานบางคำสามารถเพิ่ม หรือ ลดส่วนประกอบได้ คือเพิ่มคำเรียกขานที่มีส่วน ประกอบเดียว เป็นคำเรียกขานที่มีส่วนประกอบ ตั้งแต่ 2-5 ส่วน และสามารถลดส่วนประกอบตั้งแต่ 2-5 ส่วน ให้เหลือเพียงส่วนเดียว เรียกว่า คำ เรียกขานที่ต้องปรากฏและคำเรียกขานที่ปรากฏหรือไม่ปรากฏก็ได้

งานวิจัยของพระณรงค์กรธรณ พุ่มอรัญ (2550) ศึกษาการใช้คำเรียกขานของพระสงฆ์ไทย ซึ่งพบว่า การใช้คำเรียกขานตามปัจจัยทางสังคม ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ในส่วนที่เป็นความสัมพันธ์ แบบไม่สมดุล พระสงฆ์เรียกขานฆราวาสทั้งชาย และหญิงเกือบทุกวัย ยกเว้นวัยเด็ก โดยใช้ คำสรรพนาม โยม ในทุกบริบทการสื่อสาร ทั้ง

สถานการณ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งที่ไม่สนิทสนมและสนิทสนมมาก และยังพบว่า ในบางกรณีฆราวาสทั้งชายและหญิงก็เรียกขานพระ สงฆ์ด้วยชื่อ กล่าวคือ ฆราวาสซึ่งมีสถานภาพต่ำกว่า เรียกขานพระสงฆ์ผู้มีสถานภาพสูงกว่าด้วย ชื่อ แสดงให้เห็นว่า ฆราวาสผู้พูดมีความสนิทสนมมาก เป็นพิเศษกับพระสงฆ์ผู้ฟัง ดังนั้น การแสดงความ เคารพจึงน้อยมาก

คำเรียกขานบางคำมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การ สูญหาย คือ คำเรียกขานว่า สีกา พบในการใช้เป็น คำอ้างถึงบุรุษที่สาม ซึ่งมีความหมายเปลี่ยนแปลง ไปจากเดิมที่หมายถึงสตรีทั่วไป เป็นความหมายใหม่ คือภรรยา แต่ก็พบการใช้บ่อยมาก คำนี้มีแนวโน้มที่ จะสูญหายไปจากภาษาไทยกรุงเทพฯในอนาคต

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากร

ประชากรของการศึกษานี้เป็นพระภิกษุสงฆ์ สามเณรและฆราวาสในอำเภอวารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี โดยกำหนดคุณสมบัติต้องเป็นคนพื้น ถิ่นดั้งเดิม สามารถใช้ภาษาและเข้าใจภาษาถิ่นคนได้ ดี มีประสบการณ์ในการใช้คำเรียกขานของพระสงฆ์ ผู้ศึกษาได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลภาษาทั้งพระสงฆ์ สามเณรและฆราวาส โดยแยกกลุ่มละ 30 คน รวม ทั้งสิ้น 60 คน

3.2 การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลในการวิจัยนี้ คือ การสังเกต จากสถานการณ์จริง โดยการฟังพระสงฆ์หรือ ฆราวาสในขณะที่กำลังสนทนากัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ ตรงตามความเป็นจริง ประกอบการสัมภาษณ์ทั้ง พระสงฆ์ สามเณร และฆราวาส

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนก ลักษณะของคำเรียกขาน ตามลักษณะส่วนประกอบ ของคำเรียกขาน เช่น ส่วนประกอบคำเรียกขานของ พระสงฆ์ และคำเรียกขานของฆราวาส ด้านรูปแบบ ของคำเรียกขาน เช่น รูปแบบคำเรียกขานที่มี ส่วนประกอบเดียว สองส่วน สามส่วน และปัจจัย ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้คำเรียกขาน เช่น อายุ เพศ เป็นต้น

4. ส่วนประกอบคำเรียกขาน

ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีตามที่ ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภักดิ์และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531:17) ได้กล่าวไว้ว่า ส่วนประกอบคำเรียกขานประกอบด้วย 7 ประเภท ได้แก่ ชื่อ คำเรียกญาติ ยศ อาชีพ/ตำแหน่ง สรรพนาม/คำนำหน้า วลีแสดงความรู้สึก และคำลงท้าย จากการศึกษาคำเรียกขานของพระสงฆ์และฆราวาส ในเขตอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี สามารถจำแนกได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ ส่วน ประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ และส่วน ประกอบคำเรียกขานของฆราวาส

4.1 ส่วนประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์

ผู้วิจัยสามารถจำแนกส่วนประกอบคำเรียก ขานของพระสงฆ์ได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ส่วน ประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้เรียกพระสงฆ์ และส่วนประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้เรียก ฆราวาส

4.1.1 ส่วนประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้ เรียกพระสงฆ์

คำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้เรียกพระสงฆ์ คือ คำร้องเรียกที่นักบวชในพระพุทธศาสนาทั้งที่

เป็นพระภิกษุและสามเณรใช้ร้องเรียกกัน การร้อง เรียกมีทั้งก่อนสนทนา ขณะสนทนาและกล่าวถึงผู้อื่น ซึ่งพบส่วนประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้ เรียกพระสงฆ์ ดังนี้

(1) ชื่อ หมายถึง คำตั้งขึ้นสำหรับเรียก เป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของคำเรียกขาน ชื่อที่พบในงานวิจัยมีทั้งชื่อตัวหรือชื่อจริง เช่น เทวี ญัฐพล สวัสดิ์ เป็นต้น ชื่อเล่น เช่น นิจ ต้า พลีอท เป็นต้น การใช้ชื่อเป็นคำเรียกขานสามารถเป็นคำ เรียกขานที่ปรากฏตามลำพังได้และเป็นส่วน ประกอบของคำเรียกขานอื่นๆ เช่น เทวี พลีอท เณรเทวี บักพลีอท เป็นต้น จากข้อมูลพบว่า การใช้ ชื่อเป็นคำเรียกขานพบมากที่สุดใบบทบาทพระ ผู้ใหญ่เรียกเณร เพื่อนเรียกเพื่อน แต่ไม่พบการใช้ ชื่อเป็นคำเรียกขานใบบทบาทเณรเรียกพระ

(2) คำเรียกญาติ มีทั้งคำเรียกญาติจริง คือ ผู้มีความสัมพันธ์โดยเชื้อสายและบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ แต่ผู้พูดเปรียบเทียบว่าเป็นเหมือนญาติ เช่น เรียก พระที่เป็นตาว่าหลวงตา หรือเรียกพระที่มีอายุคราว ตาว่าหลวงตา เป็นต้น คำเรียกญาติที่พบมีดังนี้ หลวงอา หลวงน้ำ หลวงพ่อ หลวงปู่ เป็นต้น

(3) อาชีพ/ตำแหน่ง อาชีพหมายถึง คำ เรียกขานที่ระบุอาชีพของผู้ฟัง ซึ่งพบเพียงคำเดียว คือ พระ ส่วนตำแหน่งหมายถึง เครื่องกำหนดฐานะหรือ หน้าที่การงาน ซึ่งพบดังนี้ มหา อาจารย์ / จารย์ อัญญา วิชา เจ้าหัว หัวชา ญาชา ญาคุ เลขา อุปัชฌาย์ สมุห์ ไบฎีกา พระครู เจ้าคุณ เป็นต้น

(4) สรรพนาม/คำนำหน้า สรรพนาม หมายถึง คำที่ใช้แทนชื่อซึ่งไม่ใช่คำที่กล่าวมาแล้ว จากข้อ (1) ถึง (3) พบดังนี้ คือ ท่าน คุณ ผม อาตมา เป็นต้น ส่วนคำนำหน้า คือ คำที่ปรากฏหน้าส่วนประกอบอื่น ของคำเรียกขาน ซึ่งพบว่ามีคำเดียว คือ หลวง

4.1.2 ส่วนประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้เรียก ภรรวาส

คำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้เรียกภรรวาส คือ คำร้องเรียกที่พระสงฆ์ใช้เรียกขานภรรวาสก่อนที่จะสนทนา ขณะสนทนา และกล่าวถึงผู้อื่น ซึ่งพบส่วนประกอบคำเรียกขานของพระสงฆ์ใช้เรียกภรรวาส ดังนี้

(1) ชื่อ ชื่อที่พบในงานวิจัยมีทั้งชื่อจริง และชื่อเล่น เช่น นพรัตน์ เสาวดี ก้อย แดง เขียว ดัน พลือท เป็นต้น

(2) คำเรียกญาติ คำเรียกญาติที่พบส่วนใหญ่ คือ ปู่ ลุง พี่ น้ำ อา อาว เอื้อย อ้าย พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ เป็นต้น

(3) อาชีพ/ตำแหน่ง คำเรียกอาชีพที่พระสงฆ์เรียกภรรวาส เช่น หมอ อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา สารวัตร ส่วนคำเรียกตำแหน่งที่พระสงฆ์เรียกภรรวาส เช่น ทายก ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย กำนัน อบต. อธิการ เป็นต้น

(4) ยศ หมายถึง เครื่องกำหนดฐานะหรือชนชั้นของข้าราชการทหาร ตำรวจ เช่น ดาบ จำ ผู้กำกับ เป็นต้น

(5) สรรพนาม/คำนำหน้า ส่วนประกอบคำเรียกขานซึ่งเป็นคำสรรพนามที่พระสงฆ์ใช้เรียกภรรวาส เช่น โยม คุณ ท่าน ส่วนคำนำหน้า เช่น บัก หล้า อี ไอ้ เป็นต้น

4.2 ส่วนประกอบคำเรียกขานของภรรวาส

คำเรียกขานของภรรวาสคือคำร้องเรียกที่ภรรวาสเรียกพระสงฆ์ทั้งที่เป็นพระและสามเณรก่อนที่จะสนทนา ขณะสนทนา การเรียกขานนักบวชนั้นภรรวาสต้องรู้จักใช้คำเรียกขานอย่างระมัดระวัง และให้ถูกต้องเหมาะสมด้วย เพราะนักบวชทั้งพระภิกษุและสามเณรเป็นที่เคารพสักการะของชุมชน จึง

มีคำเรียกขานที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่นๆ การใช้คำเรียกขานพระสงฆ์นั้นมีส่วนประกอบ ดังนี้

(1) สรรพนาม/คำนำหน้า ส่วนประกอบคำเรียกขานซึ่งเป็นคำสรรพนามที่ภรรวาสใช้เรียกพระสงฆ์ เช่น ท่าน คุณ ส่วนคำนำหน้า เช่น หลวง เป็นต้น

(2) คำเรียกญาติ ส่วนประกอบคำเรียกขานซึ่งเป็นคำเรียกญาติ เช่น น้ำ ลุง อาว เอื้อย อ้าย เป็นต้น

(3) อาชีพ/ตำแหน่ง ส่วนประกอบคำเรียกขานซึ่งเป็นคำบอกอาชีพ เช่น พระ เณร ส่วนคำบอกตำแหน่ง เช่น มหา อาจารย์ ซา หัวซา ญาคู เลขา อุปัชฌาย์ เจ้าคุณ พระครู เจ้าคณะ ปลัด มหาเณร เป็นต้น

(4) คำลงท้าย คือ คำที่แสดงความสุภาพ หรือแสดงความสนิทสนมที่ผู้พูดมีต่อผู้ฟัง ใช้ประกอบกับส่วนอื่นๆ ของคำเรียกขานและต้องปรากฏอยู่ท้ายเสมอ เช่น คะ ครับ คำลงท้ายที่พบในข้อมูลมี 5 คำ คือ ครับ เจ้าคะ ดอก ละ เต๋อ ซึ่งพบในคำเรียกขานของภรรวาสเรียกขานพระสงฆ์ และพระสงฆ์หรือสามเณรผู้มีอายุน้อยกว่าเรียกขานพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า ในงานวิจัยนี้จะไม่นำคำลงท้ายมาจัดเป็นรูปแบบคำเรียกขานอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะคำลงท้ายจะมีหรือไม่มีก็ได้ ดังนั้น ถ้าหากพบว่ามีการใช้คำลงท้ายประกอบคำเรียกขานประเภทใดก็จะรวมเรียกไว้กับคำประเภทนั้น เช่น ท่านอาจารย์มี โยมมาพบครับ ท่านญามาถวายสังฆทานเจ้าคะ ก็จะจัดไว้ในรูปแบบสรรพนาม/คำนำหน้า + อาชีพ/ตำแหน่ง เพียงอย่างเดียว หรือ หลวงดาวยอนอยู่บ่ครับ ก็จะจัดไว้ในรูปแบบ สรรพนาม/คำนำหน้า + คำเรียกญาติ + ชื่อ เพียงอย่างเดียวเช่นกัน

5. รูปแบบคำเรียกขาน

ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีตามที่ ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภัทย์และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531:20) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบคำเรียกขานจำแนกได้ 3 ประเภท คือ รูปแบบคำเรียกขานที่มีส่วนประกอบเดียว เช่น สรรพนาม/คำนำหน้า คำเรียกญาติ ยศ อาชีพ/ตำแหน่ง ชื่อ และวลีแสดงความรู้สึก รูปแบบคำเรียกขานที่มีส่วนประกอบสองส่วน เช่น สรรพนาม/คำนำหน้า + คำเรียกญาติ คำนำหน้า + อาชีพ/ตำแหน่ง คำเรียกญาติ + ยศ ชื่อ + วลีแสดงความรู้สึก และรูปแบบคำเรียกขานที่มีส่วนประกอบสามส่วน ได้แก่ คำนำหน้า + คำเรียกญาติ + อาชีพ/ตำแหน่ง คำนำหน้า + อาชีพ/ตำแหน่ง + ชื่อ ยศ + ชื่อ + วลีแสดงความรู้สึก ซึ่งในงานวิจัยนี้สามารถจำแนกรูปแบบคำเรียกขานได้ดังนี้

5.1 รูปแบบคำเรียกขานที่พระสงฆ์ใช้เรียกพระสงฆ์

5.1.1 คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบเดียว

คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบเดียว หมายถึง คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบของคำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีรูปแบบ ดังนี้

- (1) ชื่อ
ตัวอย่างเช่น ต้า หลวงพ่อเอ็นหา
จากตัวอย่าง เณรพูดกับเณรที่เป็นเพื่อนกัน
- (2) อาชีพ/ตำแหน่ง
ตัวอย่างเช่น ญาชา บ่อยุดอก
จากตัวอย่าง พระลูกวัดวัยกลางคนพูดกับพระลูกวัดวัยกลางคน
- (3) สรรพนาม/คำนำหน้า
ตัวอย่างเช่น ท่าน มาแต่ไส
จากตัวอย่าง พระลูกวัดวัยกลางคนพูดกับพระลูกวัดวัยกลางคน

5.1.2 คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบสองส่วน

คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบสองส่วน หมายถึง คำเรียกขานที่ประกอบขึ้นจากคำเรียกขานรูปแบบเดียว 2 ประเภทรวมกัน ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

- (1) สรรพนาม/คำนำหน้า + ชื่อ
ตัวอย่างเช่น เณรสุรสีห์ ตอบช
จากตัวอย่าง พระที่เป็นอาจารย์พูดกับเณรที่เป็นศิษย์
- (2) สรรพนาม/คำนำหน้า + คำเรียกญาติ
ตัวอย่างเช่น หลวงพี่ เห็นหนังสือผมบ่
จากตัวอย่าง เณรพูดกับพระลูกวัดวัยกลางคน
- (3) สรรพนาม/คำนำหน้า + อาชีพ/ตำแหน่ง
ตัวอย่างเช่น เพิ่นญาชา บ่อยู่
จากตัวอย่าง เณรพูดกับพระวัยกลางคน

5.1.3 คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบสามส่วน

คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบสามส่วน หมายถึง คำเรียกขานที่ประกอบขึ้นจากคำเรียกขานรูปแบบเดียว 3 ประเภทด้วยกัน ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

- (1) สรรพนาม/คำนำหน้า + คำเรียกญาติ + ชื่อ
ตัวอย่างเช่น หลวงตาย น อยู่บ่ครับ
จากตัวอย่าง เณรเรียกหลวงตาที่มีอายุมากแล้ว
- (2) สรรพนาม/คำนำหน้า + คำเรียกญาติ + สรรพนาม/คำนำหน้า
ตัวอย่างเช่น หลวงพ่อเพิ่น ไปไส
จากตัวอย่าง พระวัยกลางคนพูดกับพระรุ่นเดียวกัน

5.2 รูปแบบคำเรียกขานที่พระสงฆ์ใช้เรียก ภรรยา

5.2.1 คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบเดียว

- (1) ชื่อ
ตัวอย่างเช่น सान เคี้ยวเอื้องไปปักนำเต๋อ
จากตัวอย่าง พระที่สูงอายุพูดกับไวยาวัจจร
- (2) คำเรียกญาติ
ตัวอย่างเช่น มาคนแล้วพี่อ้าย
จากตัวอย่าง พระวัยกลางคนพูดกับภรรยา
ที่เป็นพี่เขย
- (3) อาชีพ / ตำแหน่ง
ตัวอย่างเช่น ผู้ใหญ่มีหยังละ
จากตัวอย่าง พระลูกวัดพูดกับผู้ใหญ่บ้าน
- (4) ยศ
ตัวอย่างเช่น จ้าชอยเอาชองไปแจกที่สถานีได้บ่
จากตัวอย่าง เจ้าอาวาสพูดกับข้าราชการตำรวจ
- (5) สรรพนาม / คำนำหน้า
ตัวอย่างเช่น โยม รอก่อนได้บ่
จากตัวอย่าง พระลูกวัดพูดกับภรรยาสวีเด็ก

5.2.2 คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบสองส่วน

- (1) สรรพนาม/ คำนำหน้า + คำเรียกญาติ
ตัวอย่างเช่น โยมพ่อ เป็นจิ้งได้บั้งละ
จากตัวอย่าง พระวัยกลางคนพูดกับพ่อตัวเอง
- (2) สรรพนาม / คำนำหน้า + อาชีพ / ตำแหน่ง
ตัวอย่างเช่น ท่าน มาแต่ไส
ตัวอย่างเช่น เป็นจิ้งได้คือมาได้ละโยมหมอ
จากตัวอย่าง เจ้าอาวาสพูดกับภรรยาที่เป็นหมอ
- (3) สรรพนาม / คำนำหน้า + ชื่อ
ตัวอย่างเช่น โยมตัน มีอื่นมาจ๊ก 9 โมงเด้อ
จากตัวอย่าง พระวัยกลางคนพูดกับภรรยา
วัยรุ่น

- (4) อาชีพ / ตำแหน่ง + ชื่อ
ตัวอย่างเช่น จ่าดี คือหายหน้าหายตาแท้
จากตัวอย่าง พระวัยกลางคนพูดกับภรรยา
ที่เป็นตำรวจและเป็นเพื่อนกัน

5.3 รูปแบบคำเรียกขานที่ภรรยาใช้เรียกพระ สงฆ์

5.3.1 คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบเดียว

- (1) คำเรียกญาติ
ตัวอย่างเช่น ແ່แล้วแล้วเด้อพี่
จากตัวอย่าง ลูกศิษย์วัดพูดกับพระวัยกลางคน
- (2) สรรพนาม / คำนำหน้า
ตัวอย่างเช่น ท่าน นิมนต์กลับเลยบ่
จากตัวอย่าง ภรรยาพูดกับพระสงฆ์อายุใส
- (3) อาชีพ / ตำแหน่ง
ตัวอย่างเช่น เลขาฯ ไปใส่ละ
จากตัวอย่าง ภรรยาอายุใสพูดกับพระที่เป็น
เลขานุการเจ้าอาวาส

5.3.2 คำเรียกขานที่มีส่วนประกอบสองส่วน

- (1) สรรพนาม / คำนำหน้า + อาชีพ / ตำแหน่ง
ตัวอย่างเช่น ท่านญาชา มาถวายสังฆทานเจ้าคะ
จากตัวอย่าง ภรรยาสหญิงชราพูดกับพระ
ตำแหน่งเจ้าอาวาส
- (2) สรรพนาม / คำนำหน้า + คำเรียกญาติ
ตัวอย่างเช่น หลวงพี่ กุฎิหลวงพ่อยูไส
จากตัวอย่าง ภรรยาสวีวัยกลางคนพูดกับพระ
ลูกวัดวัยกลางคน

6. ปัจจัยทางสังคมที่สัมพันธ์กับ คำเรียกขาน

ปัจจัยทางสังคม เป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดให้การใช้ภาษาของบุคคลในสังคมมีความแตกต่างกันออกไป เพราะมีส่วนสำคัญที่เป็นตัวกำหนดการใช้ คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ชาติพันธุ์ ชั้นทางสังคมหรือสถานภาพทางสังคม และถิ่นที่อยู่อาศัย (ปราวณี กุลละวณิชย์และคณะ 2535: 20-35) จากการศึกษาการใช้คำเรียกขานของพระสงฆ์และฆราวาสในเขตอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี สามารถจำแนกปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดทางสังคมได้ 3 ประการ คือ เพศ อายุ และสถานภาพ

6.1 เพศ

เพศ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สถานภาพของคนในสังคมต่างกัน เพศชายและเพศหญิงในต่างสังคมกันย่อมมีบทบาทต่างกัน การใช้ภาษาก็แตกต่างกันไปตามเพศของผู้พูด ดังจะเห็นได้จากบางศัพท์ที่ใช้เฉพาะเพศชายหรือเพศหญิงเท่านั้น เช่น การใช้สรรพนามแทนตัวผู้พูดผู้ฟังในภาษาไทย ผู้หญิงจะใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า หนู ดิฉัน หรือใช้ชื่อเล่น ส่วนผู้ชายใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า ผม กระผม อ๊ะ กู ข้า เป็นต้น คำเรียกขานก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือบางคำใช้โดยผู้พูดเพศชาย บางคำใช้โดยผู้พูดเพศหญิง และสังคมยังได้กำหนดเพศที่นอกเหนือจากเพศชายและหญิงอีก คือ เพศนักบวช เพศดังกล่าวจะปรากฏใช้กับเพศชายที่บรรพชาหรืออุปสมบทเป็นพระภิกษุหรือสามเณรในบวรพระพุทธศาสนา ดังนั้นในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการใช้คำเรียกขานตามปัจจัยทางเพศดังนี้

6.1.1 ผู้พูดเพศชาย คือ คำเรียกขานที่บ่งบอกให้รู้ได้ว่าใช้เรียกขานกับเพศชายเท่านั้น เช่น พ่อออก บักอ้าย พ่อใหญ่ เป็นต้น

6.1.2 ผู้พูดเพศหญิง คือ คำเรียกขานที่บ่งบอกให้รู้ว่าเรียกขานเพศหญิงเท่านั้น เช่น แม่ออก แม่ใหญ่ เอื้อย พี่นาง เป็นต้น

6.1.3 ผู้พูดเพศนักบวช คือ คำเรียกขานที่บ่งบอกให้รู้ว่าใช้เรียกขานเฉพาะเพศนักบวชเท่านั้น เช่น พระหลวงพี่ ชา ญาชา ญาคู เป็นต้น

6.2 อายุ

อายุคือการกำหนดนับวันเดือนปีเกิดจนถึงปัจจุบันของแต่ละบุคคล แต่ละคนจะมีอายุเท่ากันหรือมากน้อยแตกต่างกันออกไป จากการศึกษาปัจจัยทางสังคมที่สัมพันธ์กับคำเรียกขาน พบว่าการใช้คำเรียกขานทั้งนักบวชและฆราวาสจะต้องคำนึงถึงอายุระหว่างผู้พูด ผู้ฟังและผู้ถูกกล่าวถึงซึ่งกำหนดจากผู้เรียกขานมีอายุน้อยกว่า ผู้เรียกขานมีอายุมากกว่า และผู้เรียกขานมีอายุเท่ากัน

6.2.1 ผู้เรียกขานมีอายุน้อยกว่า

เช่น พระสงฆ์ที่มีอายุน้อยกว่าเรียกขานพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า จะมีคำเรียกขานว่า หลวงพี่ พระอาจารย์ ญาคู ญาชา เป็นต้น พระสงฆ์ที่มีอายุน้อยกว่าเรียกขานฆราวาสที่มีอายุมากกว่า จะมีคำเรียกขานว่า โยม พ่อออก แม่ใหญ่ พี่อ้าย เป็นต้น และฆราวาสที่มีอายุน้อยกว่าเรียกขานพระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่า จะมีคำเรียกขานว่า หลวงพ่อ เจ้าคุณ ญาคู ญาชา อาจารย์ เป็นต้น

6.2.2 ผู้เรียกขานที่มีอายุมากกว่า

เช่น พระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่าเรียกขานพระสงฆ์ที่มีอายุน้อยกว่า พบว่าเวลาเรียกขานจะใช้คำนามเรียกเพียงชื่อหรือพระ + ชื่อ เป็นต้น พระสงฆ์ที่มีอายุมากกว่าเรียกขานฆราวาส พบว่าเวลาเรียกขานจะใช้คำเรียกว่า โยม พ่อออก แม่ใหญ่ นำหน้าชื่อ หรือบางครั้งก็เรียกเพียงชื่อเท่านั้น และฆราวาสที่มีอายุมากกว่าเรียกขานพระสงฆ์ที่มีอายุน้อยกว่าจะเรียกขานโดยทั่วไปว่า หลวงพ่อ หลวงพี่ + ชื่อ เป็นต้น

6.2.3 ผู้เรียกขานที่มีอายุเท่ากัน

เช่น พระสงฆ์เรียกขานพระสงฆ์ที่มีอายุเท่ากัน ปรากฏคำเรียกขานระหว่างกันว่า ท่าน คุณ หลวงพี่ เป็นต้น พระสงฆ์เรียกขานฆราวาสที่มีอายุเท่ากัน จะปรากฏคำเรียกขานด้วยชื่อ หรือบางครั้งอาจมีคำว่า โยม นำหน้าชื่อ และฆราวาสเรียกขานพระสงฆ์ที่มีอายุเท่ากัน จะปรากฏคำเรียกขานว่า หลวงพี่ หรือบางครั้งก็เรียกขานด้วยชื่อ

6.3 สถานภาพ

คำเรียกขานที่แสดงถึงสถานภาพของแต่ละบุคคลหรือของแต่ละกลุ่มคนจะแตกต่างกันออกไป ซึ่งคำเรียกขานต้องใช้ตามสถานภาพหรือให้มีความเหมาะสมที่แตกต่างกันออกไป จากการศึกษาพบว่า คำเรียกขานที่แสดงสถานภาพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล คือ คำเรียกขานที่แสดงสถานภาพนักบวช เช่น เป็นคำเรียกขานพระสงฆ์ว่า พระ เป็นคำเรียกขานสามเณรว่า จัว เณร เป็นคำเรียกขานฆราวาสว่า โยม บัก อี พ่อออก แม่ออก นอกจากนั้นยังพบว่าคำเรียกขานยังแสดงสถานภาพของบุคคลให้แตกต่างกันระหว่างผู้เรียกขาน ผู้ถูกเรียกขาน และรวมถึงผู้ถูกกล่าวถึงที่อยู่นอกวงสนทนาด้วย

7. บทสรุป

จากการศึกษาการใช้คำเรียกขานของพระสงฆ์และฆราวาสในเขตอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จะเห็นได้ว่าทั้งพระสงฆ์และฆราวาสต่างก็มีการใช้คำเรียกขานที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งปรากฏคำที่ใช้เรียกขานที่มีความหลากหลาย เช่น ญาณุญา หลวงพี่ หลวงพ่อ เจ้าคุณ เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตอีกว่าคำเรียกขานที่ใช้เรียกขานของพระสงฆ์นั้น ยังคงยึดการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์มาใช้ในการเลือกใช้คำเรียกขาน เช่น หากพระสงฆ์เรียนจบการศึกษาระดับต่างๆ จนจำได้ ชาวอีสานก็จะสถาปนาให้เป็นสำเร็จ ซึ่งจะมีคำเรียกขานเฉพาะ เช่น เจ้าหัวชา เจ้าหัวสำเร็จ เป็นต้น สำหรับคำเรียกขานของฆราวาสก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามบริบททางสังคมหรือตามความสัมพันธ์ นอกจากนี้ปัจจัยที่ทำให้คำเรียกขานนั้นใช้แตกต่างกัน เช่น อายุ เพศ สถานภาพ ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้คำเรียกขานนั้นมีความสุภาพและความเหมาะสมที่มีระดับแตกต่างกัน และพบว่าพระสงฆ์เรียกขานฆราวาสทั้งชายและหญิงทุกวัย โดยใช้คำสรรพนามว่า โยม ในทุกบริบทการสื่อสารทั้งสถานการณ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ข้อเท็จจริงนี้แตกต่างกับผลงานวิจัยการใช้คำเรียกขานของพระสงฆ์ไทย ซึ่งพระณรงค์กรรณ์ พุ่มอรุณ (2550) ที่แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ไม่ใช้คำสรรพนาม โยม กับวัยเด็ก และพบว่าฆราวาสที่มีอายุมากกว่าเรียกขานพระสงฆ์ที่มีอายุน้อยกว่า เช่น พี่เขยเรียกขานพระสงฆ์ที่เป็นน้องเขยด้วย ชื่อ ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ความสนิทสนม ทำให้การแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ลดน้อยลง